

Yahudi Milliyetçiliği ve Siyonizmin Öncülü Olarak Haskala

Tevfik ERDEM

<https://orcid.org/0000-0001-7658-1735>

tevfik.erdem@hbu.edu.tr

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler, Ankara, Türkiye

Arlinda İSMANI

<https://orcid.org/0000-0002-8524-4658>

arlinda.1996@hotmail.com

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi
Temel İslam Bilimleri, Ankara, Türkiye

Öz

Haskala 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Almanya’da doğup 19. yüzyılın sonuna doğru Doğu Avrupa’da gelişen sosyo-kültürel bir harekettir. Avrupa’da Aydınlanma düşüncesinin zirvede olduğu dönemde Yahudilerin sosyolojik anlamda modernleşme sürecine girmelerini ve içinde yaşadıkları toplumla bütünleşme (asimile olma) çabasını ifade eder. Aydınlanmanın doğal bir sonucu olarak Yahudi aydınlanması da dine karşı mesafeli bir süreci yani Yahudilerin laikleşmesini ve hatta sekülerleşmesini ifade eder. “Maskilim (Aydınlanmacılar) olarak bilinen bu akımın savunucuları, Avrupa Aydınlanmasından etkilenerek Yahudi halkını canlandırmayı amaçlayan genç entelektüeller, yazarlar ve eğitimcilerdi. Tüm insanlar arasında hoşgörü, anlayış ve hümanizmi savunan yeni bir Akıl Çağı’nın gelmekte olduğunu düşündüler. Haskala yani Yahudi aydınlanması, Avrupa’daki Yahudilerin bir yandan İbrani kültürünü canlandırmaya çalışırken diğer yandan Batı kültürüyle bütünleşmelerini ifade eder. Haskala modern Yahudi milliyetçiliği ve onun ırkçı kolu Siyonizmin ortaya çıkmasına sebep olduğu için ayrı bir öneme sahiptir. Haskala Yahudilerin büyük ümitlerle sarıldıkları Batılı Aydınlanmacı değerlerin Yahudiler açısından başarısızlığının ya da kendi deyimleriyle Avrupalı toplumların Yahudilere ihanetlerinin sonucu olarak Siyonizmin ortaya çıkmasında itici etken olacaktır. Siyonizmin ortaya çıkmasının arkasında Avrupa’da ve Rusya topraklarında yaşayan Yahudilere yönelik ayrımcılık ve ırkçılık düşüncesi ve bu düşüncenin pratiğe yansımaları olan pogromlar yatar. Bu ayrımcılık ve dışlama, gettolarda yaşayan Yahudilerin büyük ümitlerle içinde yaşadıkları toplumla bütünleşmelerine kapı araladığı düşünülen özgürleşme (emancipation) süreciyle birlikte başarısızlığa uğradığı için Yahudi aydınlar çözümü kendi içlerinde ve Avrupa dışında sözde vaad edilmiş topraklarda (arz-ı mev’ûd) bulma gayreti içine girmişlerdir. Başarısızlığın bıraktığı derin hayal kırıklığının arkasında, 18. yüzyıl Aydınlanmasının yarattığı iyimserlik ve ilerleme düşüncesinin Yahudilere de sirayet etmesinden kaynaklanan iyimser toplumsal bütünleşme beklentisi yatıyordu. Aydınlanma değerlerinin ve süreç içinde Yahudilere tanınan vatandaşlık hakkının Avrupa’daki diğer devletlerde de genelleşmeye başlaması ile Yahudiler içinde yaşadıkları toplumlara asimile olup o ülke için çalışma, onun vatandaşı olma ve o ülkeye hizmet etme gayreti içine girmişlerdir. Aydınlanma ve özgürleşme hareketi Yahudilerin yaşadıkları

toplumlarda asimilasyonu ve özgürleşmesi olarak görülmüştür çünkü bu süreç Yahudilerin içinde bulundukları toplumda hızla yükselmelerine ve yeni statüler elde ederek o ülke vatandaşlarıyla eşit pozisyona gelmelerine imkân sağlamıştır. Yahudilerin asimilasyonu içinde bulundukları toplumdaki sınıf ve statü basamaklarını eşit olmayan biçimde de olsa çıkabilmeleri anlamına geliyordu. Yani Yahudiler ekonomik hayata girerek ve sosyal statü elde ederek toplumsal tabakalaşmadaki pozisyonlarını değiştirebilme imkânına sahip olabiliyorlardı. Zaten modernleşme ve onun sacayaklarından olan Aydınlanma değerleri, evrensel eşitleyici olarak modern dünyadaki tüm insan türlerini eninde sonunda eşitleyecekti. Ancak statü değişikliği Avrupa toplumlarında yerel halk ve siyasi irade tarafından kabul görmemiştir. Asimilasyon gerçekleşmediği gibi şiddet olaylarının (pogrom) artması sonrasında bütünleşmenin gerçekleşmeyeceği görülünce Yahudiler için Siyonizm, kurtuluşun-özgürleşmenin ancak yeni ve kendilerine ait bir ülkede daha gerçekçi bir seçenek olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Haskala, Siyonizm, Maskilim, Aydınlanma, Modernleşme.

Haskala as a Precursor of Jewish Nationalism and Zionism

Tevfik ERDEM

<https://orcid.org/0000-0001-7658-1735>

tevfik.erdem@hbu.edu.tr

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University,

Economics And Administrative Sciences, Ankara, Türkiye

Arlinda İSMANI

<https://orcid.org/0000-0002-8524-4658>

arlinda.1996@hotmail.com

Ph.D. student, Ankara University,

Basic Islamic Sciences, Ankara, Türkiye

Abstract

Haskala is a socio-cultural movement born in Germany in the second half of the 18th century and developed in Eastern Europe towards the end of the 19th century. It refers to the sociological modernization of the Jews and their efforts to integrate (assimilate) with the society in which they lived during the period when Enlightenment thought was at its peak in Europe. As a natural consequence of the Enlightenment, Jewish enlightenment also refers to a process of distancing from religion, that is, the secularization and even secularization of Jews. "The proponents of this movement, known as the Maskilim (Enlightenmentists), were young intellectuals, writers and educators who, influenced by the European Enlightenment, sought to revitalize the Jewish people. They believed that a new Age of Reason was coming, advocating tolerance, understanding and humanism among all people." Haskala, or Jewish enlightenment, refers to the integration of Jews in Europe with Western culture while trying to revive Hebrew culture. Haskala is of particular importance because it led to the emergence of modern Jewish nationalism and its racist offshoot Zionism. Haskalah would be the driving factor in the emergence of Zionism as a result of the failure of the Western Enlightenment values that Jews clung to with great hopes, or in their own words, the betrayal of the Jews by European societies. Behind the emergence of Zionism lies the idea of discrimination and racism against Jews living in Europe and Russia, and the pogroms that were the reflection of this idea in practice. Since this discrimination and exclusion failed along with the emancipation process, which was thought to have opened the door for Jews living in ghettos to integrate with the society they lived in with great hopes, Jewish intellectuals sought to find the solution within themselves and outside Europe in the so-called promised land (*arz-ı mev'ūd*). Behind the deep disappointment left by the failure lay the optimistic expectation of social integration stemming from the optimism generated by the 18th century Enlightenment and the permeation of the idea of progress to the Jews. As the values of the Enlightenment and the citizenship rights granted to Jews began to be generalized in other European states, Jews began to assimilate into the societies in which they lived and to work for, become citizens of and serve the country. The enlightenment and emancipation movement was seen as the assimilation and emancipation of Jews in the societies in which they lived, because this process enabled Jews to rise rapidly in the society

in which they lived and to achieve new statuses and equal positions with the citizens of that country. The assimilation of Jews meant that they could move up the ladder of class and status in the society they lived in, albeit unevenly. In other words, Jews were able to change their position in social stratification by entering economic life and gaining social status. In any case, modernization and its pillars, the Enlightenment values, as the universal equalizer, would eventually equalize all human species in the modern world. However, the change of status was not accepted by the local population and political will in European societies. As assimilation did not take place and it was seen that integration would not take place after the increase in violent incidents (pogroms), Zionism emerged as a more realistic option for the Jews as salvation-liberation only in a new country of their own.

Keywords: Haskala, Zionism, Maskilim, Enlightenment, Modernization.